

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9 : 654 (477)

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.02.03>**Барікова Анна Анатоліївна,**

кандидат юридичних наук,

головний спеціаліст,

правове управління (I) департаменту аналітичної

та правової роботи Верховного Суду,

викладач Національної академії внутрішніх справ,

ORCID 0000-0002-9707-0106

anna.barikova@gmail.com

ПРАКТИКА ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПРАВА ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ**Анотація**

Метою статті є визначити напрямки використання практики органів судової влади для систематизації права електронних комунікацій щодо консолідації юридичних норм у межах національної правової бази України з урахуванням наднаціональної практики правового забезпечення діяльності учасників ринку електронних комунікацій.

Наукова новизна полягає в тому, що проаналізовано місце актів органів судової влади в системі актів, згідно з якими повинна проводитися консолідація норм права електронних комунікацій. З урахуванням новітніх доктринальних підходів уточнено «усічену» якість цих джерел права. Досліджено приклади, як правові позиції Верховного Суду стосуються визначення законних меж використання інструментів діяльності публічної адміністрації щодо використання електронних комунікацій, експлуатації радіочастотного та номерного ресурсів України тощо.

Зосереджено увагу на тому, що положення практики Європейського суду з прав людини можуть спричиняти вплив на право електронних комунікацій не лише щодо визначення сутності окремих видів актів законодавства, системи права електронних комунікацій, а й на порядок реалізації правового регулювання в цій сфері. Продемонстровано роль практики Європейського суду з прав людини у систематизації права електронних комунікацій у контексті догматизації юридичних норм.

Висновки. Внесено пропозиції на підставі аналізу європейських і національних актів органів судової влади щодо доцільності імплементувати ті правові позиції органів судової влади, які сприятимуть інституціоналізації принципу верховенства права при функціонуванні ринку електронних комунікацій. Доведено, що в постановах Верховного Суду можуть міститися висновки щодо подальшої практики розгляду аналогічних справ. Узагальнення практики, роз'яснення та керівні вказівки Пленуму є надбудовою, що визначає судову практику в нижчих інстанціях із метою розв'язання конфліктів при провадженні діяльності на ринку електронних комунікацій, використанні інструментів діяльності суб'єктів публічної адміністрації.

Ключові слова: електронні комунікації, систематизація права, правова система, адміністративне право, правовий механізм, інструменти, імплементація, консолідація.

Barikova Anna A.,

Ph.D in Law, Chief Specialist,

Legal Office (I) of Analytical and Legal Department

of the Supreme Court,

Academic Researcher at National Academy of Internal Affairs

ORCID 0000-0002-9707-0106

anna.barikova@gmail.com

THE PRACTICE OF THE JUDICIARY IN THE AREA OF ELECTRONIC COMMUNICATIONS LAW

Abstract

The purpose of the article is to identify the directions of using the practice of the judiciary to systematize the electronic communications law regarding consolidation of legal regulations within the national legal framework of Ukraine, taking into account supranational practice of legal support of the electronic communications market participants.

Scientific novelty is to analyse the place of the court rulings in the system of sources, according to which the consolidation of the electronic communications law provisions is to be carried out. Taking into account the latest doctrinal approaches, the «truncated» quality of such sources of law is specified. Examples of how the Supreme Court's legal position concerns the definition of the legal limits for the public administration to use tools in relation to the electronic communications, operation of radio frequency and number resources of Ukraine, etc. have been researched into.

The author focuses on the provisions of the European Court of Human Rights practice that might affect the electronic communications law not only to determine the essence of certain types of sources of the law, the system of the electronic communications law, but also on the implementation of legal regulations in this area. Role of the European Court of Human Rights practice has been demonstrated as to systematize the electronic communications law in the context of dogmatic legal regulations.

Conclusions. Proposals have been submitted on the basis of the analysis of the European and national court rulings with regard to expediency to implement the legal positions of the judicial authorities that will promote the institutionalization of the rule of law principle in the functioning of the electronic communications market. It has been proved that the Supreme Court's rulings might contain conclusions on the further practice of dealing with similar cases. Generalization of practice, explanations and guidance of the Plenum is an overhead structure that defines judicial practice in the lower courts with a view to resolving conflicts in conducting activities in the electronic communications market, using activity tools by the public administration.

Key words: *electronic communications, systematization of law, legal system, administrative law, legal framework, tools, implementation, consolidation.*

Постановка проблеми. Систематизація права електронних комунікацій на сучасному етапі пов'язана з проблематикою публічного управління; правового становища національних регулятивних органів; адміністративно-правового забезпечення прав і законних інтересів користувачів мереж електронних комунікацій та споживачів послуг електронних комунікацій.

Головною метою систематизації права електронних комунікацій, як і будь-якої іншої сфери суспільних відносин, є оптимізація регулятивних механізмів у цій сфері, а також створення умов для вільного й ефективного функціонування ринку електронних комунікацій, усунення нормативних прогалин та запобігання дублюванню однопорядкових за змістом і функціональним призначенням нормативних приписів.

Зважаючи на викладене, реформування сфери електронних комунікацій повинно спиратися на засади антропоцентризму, аксіології та антропології права, екзистенці-

лізму на основі історичного контексту становлення правової регламентації діяльності держави та суб'єктів ринку електронних комунікацій. При цьому основу процесу такої систематизації повинна становити догма європейського права – наднаціональне вторинне право Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика систематизації права електронних комунікацій майже не розкрита у вітчизняній доктрині. Зазвичай науковці присвячують свої роботи механізму адаптації українського законодавства в цілому до права Європейського Союзу (Г. Асланян, В. Денисов, Л. Луць, П. Рабінович, В. Румянцев, Ю. Шемшученко та інші). Окремі аспекти наукових праць правової спрямованості, які базуються на ідеї адаптації законодавства, розкривають такі автори: А. Горбенко, І. Кравчук, О. Терещенко, М. Феськов та інші. У динамічному плані порядок адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу вирішували: О. Белорус, Р. Лу-

кас, А. Чухно та інші. Разом із тим залишається недостатньо дослідженим механізм систематизації права про електронні комунікації, яке охоплює не лише законодавство, але і вторинне право Європейського Союзу, норми «soft law», підзаконні акти і т.п., з урахуванням його адаптації до європейського адміністративного права та практики провідних країн світу в цій сфері.

Метою статті є розкриття напрямків використання правових позицій актів органів судової влади для систематизації права електронних комунікацій у частині консолідації юридичних норм у межах національної правової бази України з урахуванням наднаціональної практики правового забезпечення діяльності учасників ринку електронних комунікацій.

Виклад основного матеріалу.

1. Роль судових рішень у систематизації права електронних комунікацій

Консолідація норм права електронних комунікацій повинна проводитися за зразком актів однакової або подібної юридичної сили. У сфері електронних комунікацій з урахуванням підходів Р. С. Мельника та Н. Ю. Задираки до відповідних джерел права належать: акти вищої юридичної сили (наднаціональне право; Конституція України; рішення Конституційного Суду України; закони України); підзаконні нормативні акти України (акти суб'єктів публічної адміністрації, суб'єктів делегованих повноважень); технічні стандарти; акти органів судової влади України вищого рівня [1, с. 80–81, 92–93; 2, с. 100]. Так, окреме місце в системі джерел права електронних комунікацій займають акти вищих органів судової влади. Із цього приводу Р. С. Мельник зазначає про «усічену» якість цих джерел права, коли закон прямо обтяжує суб'єкта публічної адміністрації керуватися такими актами у своїй діяльності [1, с. 80–81].

Наприклад, правові позиції Верховного Суду щодо імплементації інститутів права електронних комунікацій стосуються визначення законних меж використання інструментів діяльності публічної адміністрації щодо використання електронних комунікацій, експлуатації радіочастотного та номерного ресурсів України тощо. Так, у постанові Верховного Суду від 11 грудня 2018 р. у справі № 809/340/14 встановлено, що оскільки

за нормами Закону № 1770-III за загальним правилом анулювання дозволу на експлуатацію радіочастотним ресурсом України здійснюється в позасудовому порядку на підставі рішення визначених цим законом органів, а також з урахуванням того, що синтаксичний аналіз положень частини 3 статті 58 Закону № 1770-III вказує на те, що словосполучення «в судовому порядку» відноситься виключно до способу стягнення суми заборгованості, що іншим чином зроблено бути не може, колегія суддів робить висновок, що суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що саме до компетенції Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформації, відноситься анулювання дозволу на експлуатацію радіоелектронного засобу. При цьому, отримання від податкового органу інформації про несплату відповідачем збору за користування радіочастотним ресурсом є доказом порушення останнім законодавства у сфері користування радіочастотним ресурсом, зокрема Закону № 1770-III, що є підставою для здійснення позивачем державного нагляду шляхом проведення позапланової перевірки відповідача, а не звернення до суду з даним позовом. При цьому судом може бути прийнято рішення про анулювання дозволу лише у випадку відмови Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення прийняти відповідне рішення протягом місяця, у всіх інших випадках дозвіл анулюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформації, або Українським державним центром радіочастот [3].

Принагідно місце актів вищих органів судової влади, як зауважує А. Л. Бурков, обумовлене місцем нормативного акта, згідно з яким робиться висновок [4]. Зокрема, у сфері електронних комунікацій діють як постанови Верховного Суду, так і узагальнення практики, роз'яснення та керівні вказівки його Пленуму. Перша група з названих актів є індивідуальними за своєю природою, але в них можуть міститися висновки щодо подальшої практики розгляду аналогічних справ. Друга група актів є надбудовою над практикою органів судової влади, крім конституційної юрисдикції, і традиційно визначала судову практику в нижчих інстанціях. Прикладами цих актів можуть бути постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня

2008 р. № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» [5], постанова Верховного Суду України від 5 червня 2012 р. [6] та ін.

Необхідно зауважити, що з радянських часів сформувався підхід, за яким постанови Пленуму Верховного Суду визначалися джерелами права, а окремі акти індивідуального характеру відносилися лише до судової практики, але не могли створювати прецедент [7, с. 41–43; 8, с. 96]. На території України цей підхід не зазнавав кардинального перегляду до 2010 року. Тоді було прийнято Закон України «Про судоустрій і статус суддів», в якому за п. 6 ч. 2 ст. 36; ч. 2 ст. 38; ч. 2 ст. 45 не було надано право Верховному Суду України приймати постанови Пленуму [9]. Після вказаної зміни законодавства Верховний Суд України втратив можливість переглядати та вносити зміни до вже існуючих постанов Пленуму, зокрема у сфері електронних комунікацій. До того ж, незрозумілим залишився статус виданих раніше постанов щодо строку дії, чинності і т.п. Фактично судова практика продовжувала застосовувати положення цих актів. Вищі спеціалізовані суди почали приймати нові постанови Пленуму, роз'яснюючи законодавство (у сфері електронних комунікацій таких актів органів судової влади не було прийнято). Цей підхід відповідає загальнотеоретичним положенням щодо розуміння процесу правонаступництва, відповідно до яких попередні правові норми діють у частині, що не суперечить чинним законодавчим актам, за відсутності спеціальних приписів і офіційного скасування такої правової бази [10, с. 9].

Тим не менше, у 2015 році Верховний Суд України знову фактично отримав право створювати прецедент. Йдеться про оновлення редакції ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на підставі Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» [11]. Відтоді досліджуваний орган судової влади набув компетенції створювати висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах [11]. Ці акти набули загальнообов'язкового характеру для суб'єктів публічної адміністрації, що

керуються нормами права, викладеними в нормативних актах, на основі яких було зроблено висновок. Аналогічно за загальним правилом висновки Верховного Суду стали судовим прецедентом для судів загальної юрисдикції, за винятком випадків відступу від правових позицій з належною аргументацією з боку суддів. До речі, аналогічна норма права була закріплена в ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII [12]. Аргументом на користь описаної позиції є положення ч. 2 ст. 14 і ч. 1 ст. 370 Кодексу адміністративного судочинства України [13]. При цьому акти вищих органів судової влади у межах здійснення «додаткової» нормотворчості переважно зорієнтовані на врегулювання індивідуального спору, а не на регламентацію необмеженої кількості подібних випадків [1, с. 80–81, 92–93]. Винятком можна вважати типові та зразкові справи, які розглядаються та вирішуються Верховним Судом. Водночас у сфері електронних комунікацій наразі подібних випадків не поставало.

2. Верховенство права та електронні комунікації

Разом із тим у прагматичному вимірі інституціоналізується глобальне право електронних комунікацій. На думку А. А. Пухтецької, йдеться про прагматичний аспект концепції та/або принципу верховенства права в узагальненому еквіваленті (рішення Європейського суду з прав людини у справі «S.W. проти Великобританії») [14, с. 33–43]. При цьому результатом консолідації норм права електронних комунікацій є адекватне розуміння норм права на національному рівні, узгоджене з приписами наднаціональних регулятивних рамок. Тому не менш важливу роль для систематизації права електронних комунікацій відіграє практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Вплив на порядок реалізації правового регулювання у сфері електронних комунікацій здійснюється, зокрема, через доповнення системи правової регламентації. Прикладами можна вважати рішення ЄСПЛ у справах «Amann v. Switzerland» [15], «Amuur v. France» [16] (§ 42), «Bykov v. Russia» [17], «Copland v. The United Kingdom» [18], «Engel and others v. The Netherlands» [19] (§ 58), «Gaskin v. The United Kingdom» [20] (§§ 36–37, 48), «Khan and Others v. The United Kingdom» [21], «Labita

v. Italy» [22] (§ 170), «Leander v. Sweden» [23], «Malone v. The United Kingdom» [24], «Niemiets v. Germany» [25] (§ 29), «Quinn v. France» [26] (§ 42), «Van Vondel v. The Netherlands» [27], «Weeks v. The United Kingdom» [28] (§ 40), «Класс та інші проти Німеччини» [29] (§ 41) та ін.

Наприклад, Європейський суд з прав людини зазначив, що вимога персональних даних від операторів стільникового зв'язку не завжди порушує право на недоторканність приватного життя. Європейський суд з прав людини вказав у параграфі 84 рішення у справі «Брейєр проти Німеччини», що зберігання персональних даних заявників при придбанні SIM-карт для мобільних телефонів здійснювалося на підставі статті 111 Закону «Про телекомунікації», яка щодо обсягу збережених даних була досить ясною та передбачуваною. Крім того, тривалість зберігання була чітко регламентована, а технічна сторона зберігання була чітко окреслена, принаймні, після видання відповідних правил і технічних директив [30]. Щодо параграфа 85 рішення, що стосується гарантій, доступу третіх осіб і подальшого використання збережених даних, то розділ 111 Закону «Про телекомунікації» слід розглядати в сукупності з його розділами 112 та 113 і згідно з концепцією «подвійних дверей», що роз'яснюється Федеральним Конституційним судом, у поєднанні із відповідною правовою основою для індивідуальних запитів інформації. Однак суд визнав, що питання про передбачуваність і достатню деталізацію положень у цій справі тісно пов'язане з ширшими питаннями про те, чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним [30] (параграфи 88–110 рішення).

Таким чином, суд дійшов висновку, що втручання носило, хоча і не тривіальний, але досить обмежений характер. Крім того, існують достатні обмеження на право запитувати інформацію, і те, що вимога «необхідності» притаманна не тільки конкретним правовим положенням, що є предметом даної скарги, а й німецькому та європейському законодавству про захист даних. Рівень перегляду та нагляду має розглядатися як важливий, але не вирішальний елемент в оцінці пропорційності збору та зберігання такого обмеженого набору даних [30] (параграфи 95, 100, 103 рішення).

Крім того, заявники не стверджували, що їхні повідомлення були перехоплені або що їх телекомунікації були піддані будь-якій іншій мірі спостереження. Втручання, на яке скаржаться, пов'язане зі зберіганням щойно описаного набору даних і можливістю доступу національних органів влади до цього набору даних у визначених обставинах. Тому, беручи до уваги обставини зберігання даних, про які йде мова, а також їхню близькість до телефонного зв'язку та право на листування, суд вказав, що ключовим аспектом скарги заявників є зберігання їх персональних даних, а не будь-яке конкретне втручання в їхнє листування або у свободу вираження думок [30] (параграф 61 рішення).

Звідси встановлені законом положення мають бути достатньо чітко сформульовані, щоб кожен міг регулювати свою поведінку та передбачити (у розумних межах і за відповідних обставин), які наслідки може мати конкретне діяння особи.

У цьому плані правові норми в рішеннях ЄСПЛ відіграють істотну роль для систематизації права електронних комунікацій насамперед у контексті догматизації юридичних норм. На переконання Ю. М. Оборотова, така догматизація норм права в аксіологічному вимірі стосується висвітлення властивостей права через норми, акти та правовідносини [31, с. 150]. Так, догми права в практиці ЄСПЛ визначають властивості, зокрема, права електронних комунікацій при встановленні поведінки його суб'єктів. Тобто, через логічні силогізми (норми права в практиці ЄСПЛ і життєві обставини) інституціоналізуються юридично значущі рішення суб'єктів ринку електронних комунікацій. Звідси невиправданим виглядає підхід Верховного Суду України, відповідно до якого практика ЄСПЛ має доктринальний характер, а застосовуватися в Україні повинні лише перекладені українською й офіційно опубліковані рішення ЄСПЛ [32]. Штучне звуження сфери дії наднаціонального права Європейського Союзу, зокрема у практиці ЄСПЛ, не відповідає ідеї верховенства права та законності. До того ж, це джерело права має прикладний характер, а тому не може розглядатися як категорія доктринальних постулатів.

Фактично через догми практики ЄСПЛ у право електронних комунікацій переносяться правові цінності в інструментальному та

змістовному вимірах. Положення практики ЄСПЛ при цьому забезпечують стабільність, інтегрованість і координацію права електронних комунікацій через вплив на його системно-структурний вимір, охоронну, комунікаційну, пізнавальну, евристичну та ін. функції. До того ж, вказані догми мають динамічну природу, створюючи умови для забезпечення фундаментальних загальнолюдських цінностей у діяльності суб'єктів ринку електронних комунікацій, а також для зняття соціальної напруженості. Принагідно зміна соціальних обставин призводить до оновлення змістовної складової догм, представлених у практиці ЄСПЛ. Цей процес уможливується через інструментальний характер наднаціонального права Європейського Союзу як основи систематизації права електронних комунікацій. Функціональний соціально-технологічний аспект цінностей дістає виявлення в нормах права електронних комунікацій, а через останні – у діяльності суб'єктів ринку електронних комунікацій.

Як вказує О. М. Сидоренко, завдяки догматичній методології стає можливим творення, застосування й обробка норм права [33, с. 55]. Зокрема, у праві електронних комунікацій догматичний вимір практики ЄСПЛ насамперед стосується інтерпретації норм та заповнення прогалів права. Як правило, при цьому застосовуються методи аналізу та синтезу, аналогії, презумпції, казуїстики. Шляхом лінгвістичного та граматичного тлумачення положень законодавства, підзаконної бази та технічних регламентів ЄСПЛ забезпечує гармонізацію права електронних комунікацій через гносеологічні процедури. Така інтерпретація визначає контекст практичної імплементації норм права електронних комунікацій. Казуїстична ж методологія потрібна для гіпотетичного висвітлення різних поглядів на ситуацію щодо оспорюваних, невизнаних чи порушених прав і законних інтересів суб'єктів ринку електронних комунікацій.

По суті, положення практики ЄСПЛ як догма права електронних комунікацій можуть спричиняти вплив на право електронних комунікацій не лише щодо визначення сутності окремих видів актів законодавства, системи права електронних комунікацій, а й на порядок реалізації правового регулювання в цій сфері. Це сприяє імплементації

європейських підходів у вказаній сфері. У цьому контексті Р. С. Мельник стверджує, що система права має два рівні: «базовий» і «поточний». У межах «базового» рівня містяться норми права, кристалізовані впродовж цивілізаційного розвитку суспільства, що об'єктивно існують і діють відособлено від сторонніх факторів, волі окремих осіб і відображені в принципах права (основа для формування «поточного» рівня та об'єктивний чинник євроінтеграційного процесу). Змістова компонента «поточного» рівня обумовлена рівнем правосвідомості, культури суспільства, форм держави, активності правотворчості [34, с. 11–12]. Саме тому в контексті євроінтеграційних процесів доречно формулювати акти органів судової влади у сфері електронних комунікацій таким чином, щоб було враховано основоположні засади практики ЄСПЛ в аспекті зменшення, а в перспективі – усунення розриву між «базовим» і «поточним» рівнями системи права електронних комунікацій в Україні. Вказану пропозицію можна реалізувати шляхом врахування критеріїв розуміння сутності категорій «верховенство права», «закон», «законний» тощо, а також «базового» рівня системи права електронних комунікацій.

Висновки. Отже, для забезпечення рівноправних взаємовідносин між публічною адміністрацією, суб'єктами ринку електронних комунікацій та споживачами (користувачами, абонентами) потрібно насамперед враховувати практику ЄСПЛ та акти національних вищих органів судової влади. Доцільним вбачається імплементувати ті правові позиції органів судової влади, які сприятимуть інституціоналізації принципу верховенства права при функціонуванні ринку електронних комунікацій. Так, у постановках Верховного Суду можуть міститися висновки щодо подальшої практики розгляду аналогічних справ. Узагальнення практики, роз'яснення та керівні вказівки Пленуму є надбудовою, що визначає судову практику в нижчих інстанціях з метою розв'язання конфліктів при провадженні діяльності на ринку електронних комунікацій, використанні інструментів діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Спираючись на європейський досвід щодо регламентації відносин у сфері електронних комунікацій, необхідно зауважити, що до українського законодавства по-

трібно внести зміни в контексті гармонізованої нормативно-правової бази для всіх мереж електронних комунікацій та послуг.

Список використаних джерел:

1. 100 ответов на 100 вопросов по Общему административному праву : учеб. пособ. / под ред. Р. С. Мельника. Киев : Юринком Интер, 2017. 240 с.

2. Загальне адміністративне право : підруч. / за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 568 с.

3. Постанова Верховного Суду від 11.12.2018 р. у справі № 809/340/14. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78528278> (Дата звернення: 17.02.2020).

4. Бурков А. Л. Акты правосудия как источники административного права : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Уральская государственная юридическая академия. Екатеринбург, 2002. 20 с.

5. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.2008 р. № 2 (із зм. і доп. станом на 04.06.2010 р.). *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 4. С. 4.

6. Постанова Верховного Суду України від 24.04.2012 р. у справі № 21-35a12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24976406> (Дата звернення: 17.02.2020).

7. В секторе судебного права Института права Академии наук СССР : редакционная статья. *Советское государство и право*. 1946. № 10. С. 41–43.

8. Орловский П. Значение судебной практики в развитии советского гражданского права. *Советское государство и право*. 1940. № 8–9. С. 91–97.

9. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI (втратив чинність 30.09.2016 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 41–42, № 43, № 44–45. Ст. 529.

10. Мазур М. В. Місце роз'яснень Пленуму Верховного Суду України в системі джерел права України: минуле та сучасність. *Ученые*

записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. 2011. Т. 24 (63). № 1. С. 3–12. (Серия: Юридические науки).

11. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII (із зм. і доп. станом на 30.09.2016 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 18. № 19–20. Ст. 132.

12. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із зм. і доп. станом на 05.08.2018 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

13. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (із зм. і доп. станом на 14.06.2018 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.

14. Пухтецька А. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. *Вісник Національної академії наук України*. 2010. № 3. С. 33–43.

15. Case of Amann v. Switzerland. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58497> (Дата звернення: 17.02.2020).

16. Case of Amuur v. France. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57988> (Дата звернення: 17.02.2020).

17. Case of Bykov v. Russia. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91704> (Дата звернення: 17.02.2020).

18. Case of Copland v. The United Kingdom. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79996> (Дата звернення: 17.02.2020).

19. Case of Engel and others v. The Netherlands. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57478> (Дата звернення: 17.02.2020).

20. Case of Gaskin v. The United Kingdom. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57491> (Дата звернення: 17.02.2020).

21. Case of Khan and Others v. The United Kingdom. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93961> (Дата звернення: 17.02.2020).

22. Case of Labita v. Italy. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58559> (Дата звернення: 17.02.2020).

23. Case of Leander v. Sweden. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519> (Дата звернення: 17.02.2020).

24. Case of Malone v. The United Kingdom. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57533> (Дата звернення: 17.02.2020).

25. Case of Niemietz v. Germany. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887> (Дата звернення: 17.02.2020).

26. Case of Quinn v. France. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57921> (Дата звернення: 17.02.2020).

27. Case of Van Vondel v. The Netherlands. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73213> (Дата звернення: 17.02.2020).

28. Case of Weeks v. The United Kingdom. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57594> (Дата звернення: 17.02.2020).

29. Справа «Класс та інші проти Німеччини»: рішення Європейського суду з прав людини від 06.09.1978 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980093> (Дата звернення: 17.02.2020).

30. Case of Breyer v. Germany. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200442> (Дата звернення: 17.02.2020).

31. Оборотов Ю. Н. Традиции и обновление в правовой сфере: вопросы теории (от познания к постижению права). Одеса: Юрид. літ., 2002. 280 с.

32. Ухвала Верховного Суду України від 21.04.2016 р. у справі № 6-756ц16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57345903> (Дата звернення: 17.02.2020).

33. Сидоренко О. М. Догма права у контексті юридичної діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. Вип. 7. С. 54–57. (Серія: Юриспруденція).

34. Мельник Р. С. Що розуміти під категорією «система права»? *Адміністративне право і процес*. 2012. № 1(1). С. 10–16.

References:

1. Melnik, R. (Ed.). (2017). *100 otvetov na 100 voprosov po Obschemu administrativnomu pravu* [100 Answers to 100 Questions on General Administrative Law]. Kyiv: Yurincom Inter [in Russian].

2. Hrytsenko, I. (Ed.). (2014). *Zahalne administrativne pravo* [General Administrative Law]. Kyiv: Yurincom Inter [in Ukrainian].

3. Supreme Court. (2018) : *Resolution in the case no. 809/340/14 dated of December 11, 2018*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78528278> (Last accessed: 17.02.2020) [in Ukrainian].

4. Burkov, A. (2002). *Akty pravosudiya kak istochniki administrativnogo prava* [Acts of Justice as Sources of Administrative Law]: avtoref. dyss. ... kand. yuryd. Nauk : 12.00.14 / Uralskaia gosudarstvennaia yurydicheskaia akademyia. Ekaterynburh [in Russian].

5. *Pro deiaki pytannia zastosuvannia sudamy Ukrainy zakonodavstva pry dachi dozvoliv na tymchasove obmezhenia okremyh konstytutsiynih prav i svobod liudyny i hromadianyna pid chas zdiysnennia operativno-rozhukovoi diialnosti, diznannia i dosudovoho slidstva* [On Application Issues by the Courts of Ukraine of Legislation when Granting Permissions to Temporarily Restricting Certain Constitutional Rights and Freedoms of Human and Citizen during the Conduct of Operational Search Activity, Inquiry and Pre-Trial Investigation]. (2008): Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine no. 2 dated of March 28, 2008. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*, no. 4, 4 [in Ukrainian].

6. Supreme Court of Ukraine. (2012). *Resolution in the case no. 21-35a12 dated of April 24, 2012*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24976406> (Last accessed: 17.02.2020) [in Ukrainian].

7. Editorial. (1946). *V sektore sudebnogo prava Instituta prava Akademii nauk SSSR* [In the Sector of Judicial Law of the Institute of Law of the Academy of Sciences of the USSR]. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, 10, 41–43 [in Russian].

8. Orlovskiy, P. (1940) *Znachenie sudebnoy praktiki v razvitii sovetskogo grazhdanskogo prava* [The Value of Judicial Practice in the Development of Soviet Civil Law]. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, no. 8–9, 91–97 [in Russian].

9. Verkhovna Rada Ukrainy. (2010). *Pro sudoustrii i status suddiv* [On the Judiciary and the Status of Judges]: the Law of Ukraine no. 2453-VI (expired on September 30, 2016). *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy*, no. 41–42, 43, 44–45, art. 529 [in Ukrainian].

10. Mazur, M. (2011). *Mistse roziasnen Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy v systemi dzerel prava Ukrainy: mynule ta suchasnist* [Place of Explanations of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine in the System of

Sources of Law in Ukraine: Past and Present]. *Scientific Notes of V.I. Vernadsky Taurida National University. Juridical Sciences*, vol. 24 (63), no. 1, 3–12 [in Ukrainian].

11. Verkhovna Rada Ukrainy. (2015). Pro zabezpecheniya prava na spravedlyvyi sud [On Ensuring the Right to a Fair Trial]: the Law of Ukraine no. 192-VIII. *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy*, no. 18, 19–20, art. 132 [in Ukrainian].

12. Verkhovna Rada Ukrainy. (2016). Pro sudoustrii i status suddiv [On the Judiciary and the Status of Judges]: the Law of Ukraine no. 1402-VIII. *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy*, no. 31, art. 545 [in Ukrainian].

13. Verkhovna Rada Ukrainy. (2005). Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Justice of Ukraine]: the Law of Ukraine no. 2747-IV. *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy*, no. 35–36, 37, art. 446 [in Ukrainian].

14. Pukhtetska, A. (2010). Pryntsyp verkhovenstva prava: suchasni yevropeiski doktryny yak oriientyr dlia reformuvannia natsionalnoho zakonodavstva [The 'Rule of Law' Principle: Modern European Doctrines as a Guide for Reform of National Legislation]. *Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine*, no. 3, 33–43 [in Ukrainian].

15. *Case of Amann v. Switzerland*. (2000). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58497> (Last accessed: 17.02.2020).

16. *Case of Amuur v. France*. (1996). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57988> (Last accessed: 17.02.2020).

17. *Case of Bykov v. Russia*. (2009). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91704> (Last accessed: 17.02.2020).

18. *Case of Copland v. The United Kingdom*. (2007). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79996> (Last accessed: 17.02.2020).

19. *Case of Engel and others v. The Netherlands*. (1976). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57478> (Last accessed: 17.02.2020).

20. *Case of Gaskin v. The United Kingdom*. (1989). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57491> (Last accessed: 17.02.2020).

21. *Case of Khan and Others v. The United Kingdom*. (2009). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93961> (Last accessed: 17.02.2020).

22. *Case of Labita v. Italy*. (2000). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58559> (Last accessed: 17.02.2020).

23. *Case of Leander v. Sweden*. (1987). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519> (Last accessed: 17.02.2020).

24. *Case of Malone v. The United Kingdom*. (1984). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57533> (Last accessed: 17.02.2020).

25. *Case of Niemietz v. Germany*. (1992). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887> (Last accessed: 17.02.2020).

26. *Case of Quinn v. France*. (1995). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57921> (Last accessed: 17.02.2020).

27. *Case of Van Vondel v. The Netherlands*. (2006). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73213> (Last accessed: 17.02.2020).

28. *Case of Weeks v. The United Kingdom*. (1987). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57594> (Last accessed: 17.02.2020).

29. *Case of Klass ta inshi proty Nimechchyny* [Klass and Others v. Germany]. (1978). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980093> (Last accessed: 17.02.2020) [in Ukrainian].

30. *Case of Breyer v. Germany*. (2020). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200442> (Last accessed: 17.02.2020).

31. Oborotov, Yu. (2002). *Traditsii i obnovlenie v pravovoy sfere: voprosy teorii (ot poznaniya k postizheniyu prava)* [Traditions and Renewal in the Legal Sphere: Theoretical Issues (from Cognition to Comprehension of Law)]. Odessa: Yurid. lit. [in Russian].

32. Supreme Court of Ukraine. (2016). *Decision in the case no.6-756u16 dated of April 21, 2016*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57345903> (Last accessed: 17.02.2020) [in Ukrainian].

33. Sydorenko, O. (2014). Dohma prava u konteksti yurydychnoi diialnosti [The Dogma of Law in the Context of Legal Activity]. *International Humanitarian University Herald. Jurisprudence*, iss. 7, 54–57 [in Ukrainian].

34. Melnyk, R. (2012). Shcho rozumity pid katehoriieiu «systema prava»? [What is to Be Meant by the «System of Law» Category?]. *Administrative Law and Process*, no. 1(1), 10–16 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17 лютого 2020 р.